

УДК 330.341.1+ 005.342

Мікаелян С.Г.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

У статті акцентовано діапазони сучасної міждержавної технологічної асиметрії. Уточнено домінуючі тренди в розробці та реалізації національних інноваційних стратегій країн світу. Обґрунтовано шляхи реалізації концепції національного інноваційного розвитку України.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, фінансування інновацій, концепція інноваційного розвитку.

Микаелян С. Г. КОНЦЕПЦИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ: НАЦИОНАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В статье акцентированы диапазоны современной межгосударственной технологической асимметрии. Конкретизированы доминирующие тренды в разработке и реализации национальных инновационных стратегий стран мира. Обосновано пути реализации концепции национального инновационного развития Украины.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, финансирование инноваций, концепция инновационного развития.

Mikaelyan S. G. THE NATIONAL DIMENSION OF INNOVATION DEVELOPMENT CONCEPT

The bands of the modern interstate technological asymmetry are accented in this article. The dominant trends in the development and implementation of national innovation strategies of the world are clarified. The realization of the concept of national innovation development of Ukraine is substantiated.

Keywords: innovations, innovation activity, the finance of innovations, the innovation development concept.

Постановка проблеми. Вектор сучасного розвитку економіки багатьох країн все більше зміщується в напрямі інноваційної моделі функціонування господарства, заснованої на використанні стрімко зростаючих інтелектуальних ресурсів. Водночас, слід відмітити структурні трансформації глобальної інноваційної архітектури, пов'язані з асиметричністю оволодіння здобутками науково-технічного прогресу країнами світу. Узгалянення світового досвіду створення сприятливого інноваційного середовища та стимулювання інновацій, в тому числі, його особливостей в окремих країнах, що досягли позитивних результатів, дозволяє виявити найбільш раціональні підходи та інструменти для використання в українській практиці стимулювання інноваційної діяльності. Сьогодні це особливо актуально коли в країні йдуть пошуки оптимальної моделі господарського розвитку, розробляються основи національної інноваційної системи, здатної генерувати і комерціалізувати зростаючі нововведення, засновуються фонди грошових коштів і конструюються механізми відбору та реалізації перспективних інноваційно-орієнтованих проєктів. Від масштабів і результатів інноваційної діяльності залежать майбутнє України і її місце в світовій економіці та міжнародному поділу праці. Масштаби і серйозність висунутих задач актуалізували необхідність розробки концептуально-теоретичних і методико-прикладних основ розвитку національної інвестиційно-інноваційної системи. Розроблена концепція може внести вклад у розвиток методології формування напрямків та оцінки рівня інвестиційно-інноваційного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інновацій як особливого фактора розвитку економіки присвячені численні роботи як зарубіжних У. Айзарда, Г. Гувера, С.Денісон, П. Друкера, Х. Зібберт, Г. Камерона, М. Кастель, Г. Менш, Ф. Ніксон, Х. Річардсона, Б. Санто, Я. Фейгіна, П. Фішера, Дж. Фрідмана, К. Фрімена, І. Шумпетера, так і вітчизняних економістів: З. Адаманова, О. Амоша, Л. Антонюк, В. Білошапка, В. Василенко, В. Вергун, В. Геєць,

Т. Дудара, М. Єрмошенко, Ю. Козака, Н. Краснокутської, Д. Лук'яненко, Ю. Макогона, А. Никифорова, Т. Орехова, І. Павленко, Є. Панченко, В. Поручника, О. Рогач, Є. Савельєва, В. Семиноженко, В. Соловійова, В. Стадник, Я. Столярчук, Л. Федулова та ін.). Однак ряд аспектів цієї багатогранної наукової проблеми потребують уточнення, зокрема розробка комплексної концепції розвитку інноваційної економіки України, реалізація якої забезпечить практичну орієнтацію інноваційної діяльності.

Постановка завдання полягає в уточненні домінуючих трендів у розробці та здійсненні національних інноваційних стратегій та обґрунтуванні шляхів реалізації концепції національного інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним чинником, що сприяє реалізації інноваційної концепції створення вартості, сьогодні є проголошення інноваційного шляху розвитку більшості країн. Так, у 2005 р. Національний центр розвитку науки і технологій Китаю опублікував форсайт-прогноз розвитку технологій на 2006–2020 рр. [1], який був оновлений в 2011 році. Форсайт націлений на розробку стратегії, яка дозволить зробити Китай до 2020 р інноваційно-орієнтованим суспільством, а до 2050 р. – світовим лідером у сфері наук і технологій. Стратегія ґрунтується на розвитку власних ідей і розробок, створенні власних лідерів на пріоритетних напрямках. За оцінками китайських вчених, більш 300 інноваційних технологій можуть бути успішно реалізовані за рахунок залучення виключно національних ресурсів. Зокрема, частка наукомісткої продукції в експорті Китаю збільшилась до 33% порівняно з 5% 1990 р., а з 2005 р. Китай став найбільшим експортером інформаційно-комунікаційних технологій.

У лютому 2006 р. президент США оголосив про комплекс заходів державної підтримки інноваційної сфери в рамках American Competitiveness Initiative [2]. Головна мета цього комплексу заходів – зміцнення американського економічного лідерства на основі стимулювання інноваційних процесів. Передбачено

дві головні програми посилення державної підтримки. По-перше, подвоєння бюджету трьох федеральних агентств. По-друге, перегляд системи податкових пільг підприємницькому сектору. Вже в 2007 р. сума податкових пільг по витратах на НДДКР американських компаній становила 4,6 млрд дол., а до 2016 р. вона майже потроїться – 12,3 млрд дол., що в цілому за 9 років дасть бізнесу чисту економію в розмірі більше 86 млрд дол. І це – пріоритети країни, яка в рейтингу Всесвітнього економічного форуму займає перші місця і за критерієм глобальної конкурентоспроможності, і за критерієм інноваційної активності бізнесу.

Якість українського економічного розвитку на сьогоднішній момент набагато нижче середньосвітового рівня. Це знаходить відображення в рейтингах Всесвітнього економічного форуму, де Україна в рейтингу глобальної конкурентоспроможності перебуває на 84 місці зі 148 країн в оточенні Тунісу й Уругваю. Таким чином за рік вона опустилася на 11 позицій. Серед пострадянських країн Україна ще випереджає лише Молдову (89 місце) й Киргизію (121 місце). Серед факторів, які найбільш заважають розвитку бізнесу в Україні, визнають недостатній доступ до кредитів, корупцію, бюрократію, недосконале податкове законодавство, політичну нестабільність [3]. Значне відставання України спостерігається за критерієм інноваційної активності, коли валові витрати на дослідження і розробки складають 0,9% ВВП. Аналіз наукоємності ВВП показує, що Україна на сьогоднішній день відстає за цим показником від розвинутих і країн, що розвиваються. Абсолютними лідерами наукоємності ВВП є Ізраїль (4,4%), Південна Корея (3,6%) і Швеція (3,4%) [4]. Ще більше відставання України виглядає в абсолютному вираженні. Так, загальна величина витрат на НДДКР за паритетом купівельної спроможності валют наприклад у США складає 465 млрд дол., у той час як в Україні – 3 млрд дол. Випереджаючи темпи зростання витрат на НДДКР в Китаї та Індії приведуть, на наш погляд, до кінця прогнозного періоду до істотного зближення їх показників з показниками розвинених країн. Вже коли за окремими напрямками інформаційно-комунікаційних технологій Індія, Китай і Південна Корея перейшли від «наздоганяючого» розвитку до «лідуючого».

З іншого боку, спостерігається деяке поліпшення в частині технологічної готовності України, яка передбачає оцінку здатності економіки впроваджувати існуючі технології. Україна піднялася з 83-й позиції в звіті 2010–2011 рр. до 81-й в 2012–2013 рр.

Розвинені країни характеризуються високими показниками наукоємності, які забезпечуються значною часткою компаній приватного сектору в національних витратах на НДДКР. У цілому частка підприємницького сектору в затратах на НДДКР становить від 66% (Китай) до 74% (Швеція). За даними Держстату України [5], в 2013 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% обстежених промислових підприємств (у 2012 р. – 1758 підприємств, або 17,4%). Оцінюючи розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в Україні (рис. 1), слід зазначити, що частка коштів на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення скоротилася до 58%, проте на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки зросла до 17,1% (відповідно 13,7% і 3,4%); як і в попередні роки досить незначна частка коштів (0,9%) витрачається на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій).

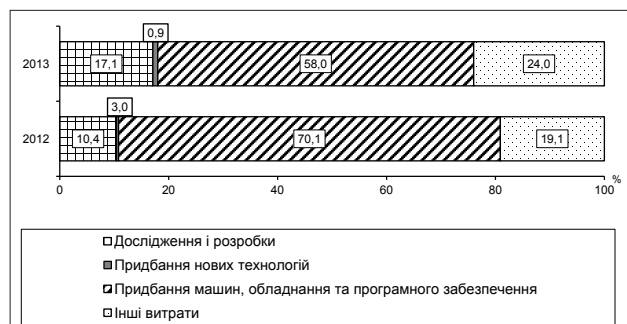

Рис. 1. Розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в Україні, % [5]

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств – 72,9% загального обсягу витрат (проти 63,9% у 2012 р.), фінансова підтримка держави – 1,9% (2,2%), кошти вітчизняних та іноземних інвесторів – 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7%); частка кредитів значно скоротилася і склала 6,6% (21,0%) [5].

Аналізуючи попередній етап розвитку вітчизняної економіки, приходимо до висновків, що загальний режим регулювання господарської діяльності в Україні, який відрізняється невизначеністю прав власності, недоступністю або високою ціною довгострокових фінансових коштів для більшості компаній, диспропорційно високим податковим тягарем, продовжує залишатися несприятливим для інновацій. Тому окремими заходами підтримки інноваційної діяльності не можна обмежуватись. Необхідна комплексна програма активізації інноваційної діяльності українських компаній.

У «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» задекларовано перехід української економіки на інноваційний шлях розвитку, визначено основні пріоритети та очікувані результати розвитку, зокрема забезпечення в зазначений термін (до 2020 р.) підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5-2 рази у порівнянні з теперішнім часом [6]. Проте запропоновані шляхи та напрямки реалізації так і залишилися на папері, і поки що реальних кроків у цьому шляху не зроблено.

Характеризуючи даний етап розвитку інноваційної активності слід зазначити, що Україна стане асоційованим учасником Рамкової програми ЄС «Горизонт 2020», що полягає в якісному розширенні співробітництва з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах. Програма Європейського Союзу «Горизонт 2020» розрахована на 7 років (2014–2020 рр.) та орієнтована на підтримку дослідницької та інноваційної діяльності в усіх сферах суспільного життя – від фундаментальних наук до впровадження інновацій в реальний сектор економіки. Пріоритети програми «Горизонт 2020» – сприяння фундаментальним науковим дослідженням, підвищення конкурентоспроможності виробництва, розвиток ІКТ, нанотехнологій, нового матеріалознавства, біотехнологій та космічної галузі, а також пошук відповідей на найбільш гострі соціальні виклики в сфері охорони здоров'я, екології та демографії. Загальний обсяг фінансування підтримки досліджень та інновацій у рамках програми передбачений у розмірі понад 80 млрд евро. Україна увійшла до 11-ти провідних наукових країн світу, які визначені ключовими стратегічними партнерами ЄС у програмі ЄС «Горизонт 2020», а також визнана єдиним

стратегічним партнером Євросоюзу у Східній Європі. Участь України в проектах ЄС дозволяє українським вченим проводити фундаментальні дослідження в найбільших науково-дослідних центрах, виконувати широкий спектр новаторських і прикладних робіт, дає можливість залучати високотехнологічні галузі промисловості України до реалізації проектів і отримувати додаткові замовлення на створення високотехнологічної продукції п'ятого-шостого укладу, що також сприяє розвитку промисловості України [7].

У цих умовах єдино правильним рішенням є розробка інноваційної концепції розвитку вітчизняної економіки за рахунок впровадження технологій, заснованих на інтелектуальному потенціалі.

Ця концепція має передбачати, по-перше, зниження податкового тягаря інноваційних компаній. Наприклад: підвищення коефіцієнту амортизації майна компаній, у яких витрати на науково-технічну діяльність перевищують 60% від сукупних витрат; облік витрат на НДДКР у тому звітному періоді, в якому вони проведені, в розмірі фактичних витрат; звільнення від оподаткування дивідендів за акціями інноваційних компаній на певний строк.

По-друге, необхідно змінити фінансову і грошово-кредитну політику, яка закріплює тенденцію браку внутрішніх інвестицій, пригнічує відтворювальний потенціал банків і фінансової системи, підтримує високий рівень невизначеності перспектив ділової активності і ризику в сфері інновацій. Необхідно посилити роль банків у кредитуванні інноваційних проектів за рахунок зміцнення їх ресурсного потенціалу, використання інноваційних схем фінансування, активізації інноваційного потенціалу самих банків, активного впровадження в кредитну практику продуктів фінансового інжинірингу, використання методу реінжинірингу кредитного бізнес-процесу, впровадження сек'юритизації кредитних активів. Необхідні корекція грошової пропозиції і підвищення якості сформованої грошової маси шляхом збільшення її кредитної складової (випуску грошей в порядку кредитування) і зниження валютної компоненти (емісії грошей шляхом покупки валютної виручки експортерів). З метою кредитного стимулювання інноваційної діяльності доцільно створення інвестиційно-кредитних фондів зі статусом небанківських організацій на основі державно-приватного партнерства. Для формування їх ресурсів можна використовувати облігаційні позики з розміщенням у банках, використовувати частину офіційних валютних резервів, доходів від приватизації, природної ренти.

По-третє, компаніям самим необхідно змістити акценти в своєму стратегічному та тактичному управлінні: інновація – не одна з функцій, а основний елемент – засіб ефективного управління бізнесом. Необхідно переглянути цільову установку свого менеджменту – збільшення не прибутку, не доданої вартості, а інноваційної доданої вартості компанії. Тільки зміна пріоритетів у практиці менеджменту, що базується на конкретних механізмах національної інноваційної системи, дозволить досягти зростання інноваційної активності українських компаній.

Висновки з проведеного дослідження. З метою підвищення рейтингу України необхідно задіяти систему дієвих важелів і стимулів до впровадження нових технологій і створенню власних технологічних інновацій господарюючими суб'єктами; змістити акценти в стратегічному і тактичному управлінні в бік збільшення інноваційної доданої вартості компанії; вдосконалити умови для впровадження НДДКР у всіх сферах економічної діяльності та реалізації кола від науки до виробництва, а також стимулювати систему ресурсного забезпечення, що включає в себе власні та залучені інвестиції компаній, пряме державне фінансування і непряму підтримку шляхом надання податкових і митних пільг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. China's Report of Technology Foresight (Summary). People's Republic of China. National Research Center for Science and Technology for Development. Research Group of Technology Foresight. September 2005 // URL: <http://www.foresight.org.cn>.
2. State of the Union: American Competitiveness Initiative. The White House, President George W. Bush r immediate Release, Office of the press Secretary, 31.01.2006, www.whitehouse.gov/news/releases/2006/01/20060131-5.html
3. Всемирный экономический форум: рейтинг глобальной конкурентоспособности 2013–2014 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://gtmarket.ru/news/2013/09/05/6219>
4. Global R&D funding forecast 2014// Retrieved from: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ukrstat.gov.ua/>
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kno.rada.gov.ua/komosviti/control/ukdoccatalog/list? currDir=48718](http://www.kno.rada.gov.ua/komosviti/control/ukdoccatalog/list?currDir=48718)
7. Horizon 2020 – The Frame work Programme for Research and Innovation // Retrieved from: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>